

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 SAUSIO 13 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 9 (2)

Kada prasideda diena nauja

Vidmanto Valiušaičio pranešimas konferencijoje

„1991-ųjų sausis – rugsėjis: nuo SSRS agresijos iki tarptautinio pripažinimo“

Vilnius, LR Seimas, 2006 m. lapkričio 24 d.

Sausis, 1991 m.

Romualdo Požerskio nuotr.

Aš gi tuo metu buvau žiniasklaidos paraštinis – „Laisvosios Europos radijo“ korespondentas, perdavinėjęs reportažus į Miuncheną, daugiausia iš Kauno. Reporterio akimis ir tik iš buvusios Laikinosios sostinės atstumo regėjus aną istorinę valstybės tapimo dramą, būtų nekuklu „atstovauti“ Lietuvos žiniasklaidai, juo labiau – imtis vertinimų ar apibendrinimų.

Jokioms politinėms partijoms niekada nepriklausiau ir nepriklausau – nei sovietiniais laikais, nei vėliau, atkūrus nepriklausomybę. Tačiau savo žurnalistinę veiklą visuomet stengiausi derinti su pilietine raiška ir aktyvia visuomenine veikla. Dalyvavimas Sąjūdyje – man buvo natūrali, integralaus, savo krašto likimui neabejingo žmogaus laikysena.

Savotiška sąjūdietiškos veiklos tąsa man tapo į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialo kūrimas, kurį paženklino ir Sausio 13-osios bei Maskvos pučo įvykiai.

Diena nauja prasideda tada, kai kito žmogaus veide gali atpažinti savo brolių ir seserį.

Formalus į Laisvę fondo Lietuvos filialo įsteigimas įvyko 1990 m. spalio 24 d. Čikagoje ir man teko garbė dalyvauti, pasirašant steigiamuosius dokumentus. Šios kultūrinės organizacijos Lietuvos skyriaus valdybą tuomet sudarė 5 asmenys: Mindaugas Bloznelis, Liudas Dambrauskas, Vaidotas Daunys, Arvydas Juozaitis ir Vidmantas Valiušaitis.

Filialo organizavimosi pradžiai fondo vadovybė nusprendė skirti ir dovanų – tiems laikams modernų kompiuterį su lazeriniu ir adatiniu spausdintuvu, kurių bendra vertė buvo apie 10 tūkst. dolerių. 1990 m. gruodžio mėnesį kompiuteris mus pasiekė. Kadangi neturėjome patalpų, „Macintosh“ kompiuteris su priedais buvo sumontuotas Vaidoto Daunio vadovaujamoje „Krantų“ redakcijoje Vilniuje.

Politinė įtampa šalyje nepaliaujamai augo ir neišvengiamai artėjo prie savo kulminacijos. Kai 1991 m. sausio pradžioje sovietų OMON'as pradėjo grobti įstaigas ir užėmė spaudos rūmus Vilniuje, nusprendėme, kad laikyti kompiuterį „Krantuose“ yra nesaugu. Bijojome, kad ilgainiui visos spaustuovės ir redakcijos, kaip potencialūs informacinės ko-

vos įrankiai, gali būti okupantų užimtos ir apgrobtos.

Jau visai Sausio 13-osios išvakarėse (bene sausio 11, o gal net ir sausio 12), atvykau pas Vaidotą Daunį į „Krantų“ redakciją, supakavome kompiuterį į dėžes ir sukrovėme į mano automobilį. Vykstant į Kauną, jau buvo sutemė, o greitkelyje buvo matyti patruliuojantys sovietų kareiviai ir šarvuotos mašinos. Jau nuo ryto buvo skelbiama, kad žmonės susilaikytų nuo kelionių į Vilnių, nes greitkelis Vilnius–Kaunas esąs uždarytas. Tai buvo klaidinanti informacija, susisiekimas vyko, tačiau tokių skelbimų tikslas buvo psichologinis:

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Kada prasideda diena nauja • Lietuvių išeivių bibliografijos tėvas • Dėkoja Lietuvos muzikos ir teatro akademija • Tėvynė nepamiršta savo kūrėjų • Telydi tie ženklai juos visą gyvenimą • Kitokia Airija bei JAV tautinių mažumų kompleksai

Kada prasideda diena nauja

Atkelta iš 1 psl.

kad mažiau žmonių iš visos Lietuvos rinktųsi prie Parlamento.

Šalikelėse regint išrikiuotus šarvuotus ir kitą karinę techniką, o aplink zujant ginkluotiems kareiviams, smelkė nerimas, kad nesustabdytų, nepatikrintų, neatimtų mano krovinių. Vos prieš pora dienų Kaune „ne vietoje“ pastatytą automobilį tankas buvo pervaziavęs, tad buvo aišku, kad pasiguldyti ant žemės vairuotoją ir išpurtyti bagažinę sovietų kareiviams būtų buvę vieni niekai.

To neatsitiko, Kauną pasiekiau laimingai. Valstybinio projektavimo instituto „Žemprojektas“ skaičiavimo centro viršininkas Tautvydas Majauskas manęs laukė įstaigoje vienu vienutėlis, jo bendradarbiaus jau seniai išsivaikščiojus po darbo. Niekas mūsų nematė, juo labiau nežinojo, ką kartoninėse dėžėse įnešėme vidun. „Žemprojekto“ skaičiavimo centras irgi turėjo kompiuterių, tik jų panašaus pajėgumo skaičiavimo mašinos užėmė keliolikos kvadratinio metrų patalpas. Mes vylėmės, kad projektavimo institutai bet kuriu atveju nebus pirmieji taikiniai, kuriuos pultų ginklais besišvaistantis atėjęs.

Kaune jau buvo įjungtos sirenos, miesto įmonių ir gamyklų garsakalbiai kaukė kraują stingdančiais garsais, o automobiliai iš visų paša-

lių didžiuliu greičiu žvimbė Sitkūnų link, prie retransliavimo stoties, kai telefonu paskambino Vaidotas Daunys. Buvo jau gerokai po vidurnakčio – pasibaigusi sausio 12-oji ir prasidėjusi sausio 13-oji. Vilniaus televizija jau nebetransliavo, o Kauno – dar nebuvo įsijungusi. Prislėgta nuotaika svarstėme, ką daryti. Nusprendėme, kad kiekvienam dera kovoti savais ginklais. Žodis, atspindintis pilietinės nuostatos, natūraliai išreiškia kultūros žmogui būdingus gynybinius išteklius, todėl nusprendėme viešai deklaruoti savo nusistatymą atžvilgiu to, kas vyko tą valandą Lietuvoje.

Nedelsdamas parengiau Sausio 13-osios kreipimosi tekstą ir susisiečiau su visais valdybos nariais. Jis buvo vienbalsiai priimtas, nei vienam nesuabejojus ir neatsisakius pasirašyti. Jau buvo pradėję veikti Kauno televizija ir radijas, tad nevilkindamas dokumentą perdaviau ten. Profesorė Liucija Baškauskaitė, atskubėjusi į TV studiją padėti kaudinėms žurnalistams, nedelsiant

Sąjūdžio suvažiavimas.

Romualdo Požerskio nuotr.

Tikime žmogaus dvasioje glūdinčiais tiesos, teisingumo, tarpusavio solidarumo ir pažangos troškimais.

pagarsino jį lietuvių ir anglų kalba. Tebūnie leista man jį čia pacituoti:

„Lietuva vėl stovi dramatiškų išbandymų akivaizdoje. Grubi jėga kėsina užgniaužti dar trapų mūsų valstybingumą, demokratijos ir laisvės viltis. Bet tai nėra priežastis prarasti pasitikėjimą kilnia žmogaus paskirtimi ar susitaikyti su persekiojamų tautų skaudžiu likimu.

Tikime žmogaus dvasioje glūdinčiais tiesos, teisingumo, tarpusavio solidarumo ir pažangos troškimais. Žmogui yra skirta pratęsti pasaulio kūrimą, savo egzistenciją įprasminėti žmonijos medžiagine ir dvasine pažanga. Tokios didelės paskirties akivaizdoje būtų beprasmiška žmogui savo jėgas eikvoti sistemai, kuri, remdamasi įvairiomis klaidingomis prielaidomis, nusikalta nedovanotiniais nusizengimais prieš žmoniškumą. Laisvė ir teisingumas triumfuos!”

Pasirašo: Liudas Dambrauskas, pirmininkas, Mindaugas Bloznelis, Vaidotas Daunys, Arvydas Juozaitis, Vidmantas Valiušaitis. 1991 m. sausio 13 d.

Kitą dieną – sausio 14-ąją – šis kreipimasis buvo išspausdintas dienraštyje „Laisvasis Kaunas“, nes Vilniaus laikraščiai, užgrobę spaustuve, išėiti negalėjo.

Tai buvo „Į Laisvę“ fondo Lietuvos filialo krikštas ir dramatiškas užgimimas, patikrinant žmonių dvasinės sanklodos atsparumą išbandymų akimirkomis. Šiandien tai prisimenu, kaip vieną šviesiausių šio

kultūrinio židinio raiškos epizodų, ačiū Dievui, pateisinusio fondo vardą – Į Laisvę.

Todėl ir pirmasis Į Laisvę fondo viešas renginys – studijų savaitgalis Vilniuje, – surengtas vos mėnesiui praėjus po žudynių prie TV bokšto, okupanto patikėtiniams aiškinant apie politinį trumparegiškumą siekti Lietuvai nepriklausomybės nuo Maskvos, buvo savotiškas kultūrinis atoveiksmis į prievartos apraiškas ir jėgos demonstravimą: 1991 m. vasario 23 d. mes surengėme konferenciją „Kultūra kaip argumentas valstybės nepriklausomybei“. Pranešimus tuomet skaitė filosofai Krescensijus Stoškus, Romualdas Ozolas, Arvydas Juozaitis, literatūrologai Vytautas Kubilius, Vaidotas Daunys, Vytautas Rubavičius ir kiti. Šis renginys didžiąja dalimi buvo šviesios atminties bičiulio amžiną atilsį Vaidoto Dauno (1958-1995) iniciatyvos ir organizacinio veiklumo pasekmė.

1991 m. birželio mėnesį, kai Lietuva buvo bauginama ir terorizuojama, deginant pasienio postus ir muitines, Kaune organizavome iškilmingą konferenciją, skirtą paminėti 1941 m. birželio sukilimo 50-metį. Tarp prelegentų – Adolfas Damušis, Gediminas Ilgūnas, Romualdas Ozolas, Petras Vaitiekūnas, Bernardas Brazdžionis.

Tuoju po nepriklausomybės pripažinimo 1991 metų rudenį, vėl Vilniuje spalio 19-ąją konferencijoje svarstėme kultūros problemas: „Lietuvos kultūra nelaisvės metais”.

Sausis, 1991 m.

Romualdo Požerskio nuotr.

Per tuos dramatiškus mėnesius sugebėjome Vilniuje išleisti Juozo Brazaičio istorinį rezistencijos veiklą *Vienų vieni* (20 tūkst. egz. tiražu, įvadą parašė Arvydas Juozaitis), klasika tapusi Vinco Ramono romanas *Kryžiai* (10 tūkst. egz. tiražu, palydimąjį žodį parašė Vincas Natkevičius), svarstymus apie valstybės pagrindus *Į pilnutinę demokratiją*, taip pat su V. Natkevičiaus (1918-1999) palydimu žodžiu.

Turėdami kompiuterį, kuris anais laikais buvo dar palyginti retas, bet efektyvus daiktas leidybos pramonėje, ėmėme galvoti apie galimybę imtis didesnio projekto, būtent spaustuovės įkūrimo. Juo labiau, kad žinomas Čikagos spaustuvininkas Mykolas Morkūnas svajojo savo spaustuovę keldinti Lietuvon.

Vėgi turėjau garbės drauge su partneriais ir bičiuliais iš Jungtinių Valstijų, 1991 m. rugpjūčio 17 d. pasirašyti Čikagoje Morkūno spaustuovės perkėlimo Lietuvon aktus. Tie patys žmonės – jau minėtasis Tautvydas Majauskas ir jo bendradarbis Vidmantas Zavatskis, – kurie per dramatiškus ir tragiškus sausio įvykius ėmėsi atsakomybės ir išsaugojo anuomet retą ir brangų *Į Laisvę* fondo turtą, vėliau tapo svarbiausiais Morkūno spaustuovės kūrėjais ir organizatoriais Kaune. Jų vadovaujama spaustuovė ir šandien sėkmingai dirba bei plečia savo veiklą.

O kur čia žurnalistika? Atsakau: žurnalistika buvo mūsų profesinė pareiga. Tie, kurie vykdė savo pareigą – neatliko nieko ypatinga. Ano meto mūsų žodžiai ir mintys – jau gelstančiuose laikraščių puslapiuose, nuaidėjusiuose radijo reportažuose, išėjusiose, išeinančiose ar dar išeisiančiose knygose. Palikime visa tai istorikams.

Ypatingai elgėsi tie, kurie savo nekompromisiniu pasiryžimu pakilo aukščiau pareigos – tie šimtai tūkstančių Lietuvos gynėjų, budėjusių lemtingą valandą valstybės sargyboje, apsisprendusių – niekieno neverčiami! – atiduoti už ją viską: gerovę, sveikatą, net gyvybę...

Pamenu andai degančius laužus aplink Parlamentą sningant... Rimti, sukaupti, valstietiški bruožų vyrų veidai, tautiniais rūbais pasipuošusios moterys ir merginos, sugrubusios rankos, kaip vilties skydą išskėlusios vėliavą ir kryžius...

Raseiniai, Kretinga, Ramygal, Skaudvilė, Birštonas... Tebestovi akyse miestelių pavadinimais ir simboliais ginkluoti jų pasiuntiniai, giedantys širdį veriančias dainas ir giesmes...

Kur jie šiandien? Airijoj? Anglijoj? Ispanijoj? Amerikoj?

Ar galėjome tada pagalvoti, kad po penkiolikos metų Vilnius bus taip toli nuo Skuodo, Akmenės, Viekšnių, Joniškėlio?..

O Vilnius jiems tada buvo arti... Pašaukti atskubėjo per kelias valandas. Visi tikėjome, kad esame kelyje iš nakties į rytą, kad diena ims brėkšti, jei tik ištversime.

Ištverėme. Tačiau ar įsidienoję?

– Kada prasideda diena nauja? – paklausė teisuolis išminčiaus viename Martyno Buberio pasakojime.

– O kaip tau atrodo? – klausimu į klausimą atsakė išminčius.

– Diena prasideda, kai žmogų jau gali atskirti nuo medžio, – sakė teisuolis.

– Ne, – išminčius nesutiko.

– Tuomet ji prasideda tada, kai žmogų gali atskirti nuo žvėries, – spėliojo teisuolis.

– Ir vėl ne, – tvirtino išminčius.

Romualdo Požerskio nuotr.

– Tai kada gi ji pagaliau prasideda? – teisuolis nekantravo.

– Diena nauja prasideda tada, kai kito žmogaus veide gali atpažinti savo brolių ir seserį, – ištarė išminčius.

„Nepriklausomybė yra ne kas kita, kaip galimybė, kuri laukia mūsų kūrybinio veiksmo, – 1991 metų vasario 23 dieną konferencijoje „Kultūra, kaip argumentas valstybės nepriklausomybei“ kalbėjo Vaidotas Daunys. – Jinai, kaip ir kiekvienas būsimas ar jau tveriamas kūrinys, priklauso nuo Dievo malonės, talento ir tradicijos, kuri tvinksi mūsų sąmonėje ir pasąmonėje, ir kurią pavadinkime kultūros tradicija. Taigi, ši tradicija, ši kultūra kur kas anksčiau nei nepriklausomybė sukuriamą, gali būti kaip argumentas, jog nepriklausomybė yra neišvengiama. Kartu ji ima byloti ir tai, jog be šio pamato, be kultūros, kaip argumento, nepriklausomybės negali būti kaip kūrinio“.

Po šešiolikos metų – akivaizdu: turime kūrinį, bet imame stigti argumentų.

„Politinė kultūra – tiek seniau, tiek dabar – iš tikrųjų nurodo prie-

žastinį ryšį tarp visuomenės kokybės ir politinio elgesio bei valstybinės santvarkos, – teigia Oklahoma universiteto politinių mokslų profesorius Vytautas Vardys (1924-1993). – Kaip visuomenė nėra homogeniška, t.y. vienuarūšė, vienoda, taip ir įvairių jos sluoksnių politinė kultūra irgi skiriasi. Tačiau vargas tai politinei sistemai, kurios neįjungia pakankamai vieninga politinė kultūra. Tokia sistema tampa nepajėgi pilnai tarnauti žmogui ekonominiu ar kultūriniu progresu bei gerove“.

Mūsų valstybę, kilusią iš visuotinių 1991 m. sausio vigilijų ir rugpjūčio laisvės manifestacijų, šiandien kuria iš esmės siauras uždaras ratelis žmonių. Kuria – savo reikmėms. Nors jie mėgaujasi atogrąžų saulės šviesa ir šiluma, bet nežino, kada prasideda diena. Nepastebi, kad šis kūrinys –

vargu ar tiems, kurie anuomet šalo prie Parlamento, kurie ten paliko savo brangiausią turtą – artimuosius, sveikatą, gyvenimo viltis. Dauguma jų savo vertinimą jau pareiškė – balsavo kojomis į svetimus kraštus. Kiti – vis dar tebeklajoja lietuviškoje prieblandoje ar net ir visai beviltiškoje naktyje.

1991-ųjų sausio ir rugpjūčio įvykiai bei mūsų žmonių atoveiksmis į juos – buvo ano meto sprendimas ir Lietuvos galimybė. Tačiau galimybės nebūtinai išnaudojamos. Taip pat nėra ir sprendimų visam laikui. Yra tik visą laiką kylantys nauji iššūkiai, reikalaujantys ir naujų sprendimų.

Ar juos ir vėl rasime? Ar atsiras pakankamai tokių, kurie patikės, jog Lietuvoje gali prasidėti diena nauja? Ir kiek dar liko tų, kuriems tai svarbu? ♦

**Ar atsiras pakankamai tokių, kurie patikės,
jog Lietuvoje gali prasidėti diena nauja?
Ir kiek dar liko tų, kuriems tai svarbu?**

KĘSTUTIS GENYS

ŠIAURĖS ATĖNAI

Išsišvietus gyvuoju tikėjimu,
Nugalėjusi mirtį — gyva,
Dievo garbei gyvent prisikėlusi —
Lietuva.

Per pasaulį — į prarastą rojų —
Į tėvynę sugrįžta žmogus,
Į tėvynę sugrįžta Čiurlionis,
Donelaitis, Mačernis, Brazdžionis, —
Į tėvynę sugrįši ir tu.

Į tėvynę, kaip gervės pavasarį,
Skrenda laisvės pirmieji šaukliai,
Nuvilnijo per Sibiro pašalus
Mūsų motinų kraujas ir ašaros
Nerimis, nemunais ir merkiais.

Kaip gyvoji versmė — neišsenkanti,
Kaip šventoji ugnis — nesurususi,

Tik prieš Dievą, tik Jam nusilenkusi,
Tremtinės maldoje atsidususi —

Lietuva per pasaulį, per platųjį,
Kryžių kalną ant rankų iškėlusi,
Išsišviečia žmonijai kaip fakelas,
Kaip Akropolis Šiaurės Atėnuose.

Išdaviko žodis mūsų tautą žudė,
Kai visi mes ėjom — kas už ką balsuot —
Doras rinko dorą, Judas rinko Judą,
Doras negalėjo Lietuvos išduot.

Žodis tapo kūnu. Žodyje — Tėvynė.
Lietuvos likimas — mūsų žodija!
Mes krauju nuo priešų Lietuvą apgynę,
Visada žodžiu išduodavome ją.

Po svarstyklių ženklų, 1996

Lietuvių išeivių bibliografijos tėvas

REMIGIJUS MISIŪNAS

Tautybė – gudas, gimė Vaizmoje 1893 m. rugpjūčio 12 d., mirė 1966 m. liepos 23 d. Denville mieste, JAV ir palydėtas į kapus, kaip lietuvių išeivių bibliografijos tėvas.

Tokį vardą pelnė istorinėse Lietuvos – Smolensko, Mogiliovo ir Vitebsko – gyvenusių žemėse giminės palikuonis Aleksandras Ružanec-Ružancovas. Baigęs gimnaziją, jis 1911 m. įstojo į Maskvos universiteto istorijos – filologijos fakultetą, bet 1914 m., prasidėjus I pasauliniam karui, perėjo į Aleksiejaus karo mokyklą. Ją baigęs, kariavo, o po 1917 m. Spalio perversmo mobilizuotas į Raudonąją armiją.

Likimas lėmė, kad A. Ružancovo vadovautas pulkas buvo pasiųstas į Lietuvą, bet, vos peržengus sieną, Aleksandras paliko ją ir 1919 m. pradžioje pradėjo tarnybą Lietuvos kariuomenės gudų batalione. Tarnybą fronto apkasuose, kur už drąsą kautynėse prie Daugpilio buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi.

Kariškio uniformą A. Ružancovas dėvėjo iki 1940 m., po to gavo pulkininko leitenanto laipsnį, bet rikiuotės tarnybą paliko anksti ir didesnę laiko dalį atiduodavo dviem – regis, nesuderinamiems – dalykams: ugniagesybai ir bibliografijai. Jis, būdamas Lietuvos kariuomenės ugniagesių inspektorius, suorganizavo 32 kariuomenės ugniagesių komandas. Kartu, nuo 1921 iki 1940 m., vadovavo Centrinei kariuomenės bibliotekai. Pradėjęs darbą tuščioje vietoje, surinko daug retų knygų, o bibliotekos fondą padidino iki 40,000 tomų, gerų ryšių su užsienio šalimis dėka gaudavo per 100 periodinių leidinių. A. Ružancovo rūpesčiu, buvo suorganizuotos 105 karių bibliotekos (jų įnašas lavinant karius – dėmesio vertas klausimas), rengti kariai – bibliotekininkai.

Tuo pat metu A. Ružancovas atsidėjo ir lietuvių bibliografijai. Pirmuoju jo darbu buvo Vaclovo Biržiškos redaguotame leidinyje *Knygos* 1922 m. paskelbta 1919-1922 m. Lietuvoje išleistų gudiškų knygų bibliografija. Tais pačiais metais A. Ružancovas ėmė redaguoti jo bibliotekos leistą *Karo literatūros rodyklę*. Jo iniciatyva „Spaudos fondas“ 1928 m. ėmė leisti dvimėnesinį žurnalą *Bibliografijos žinios*, kurio atsakingu redaktoriumi buvo Vaclovas Biržiška, bet A. Ružancovas, ejęs ir netatinio Lietuvių bibliografijos instituto reikalų vedėjo pareigas, iki 1941 m. parengdavo žurnalo medžiagą spaudai. Per 13 metų *Bibliografijos žiniose* pasirodė 13,266 jo parengti knygų bei brošiūrų bibliografiniai aprašai. Sykiu A. Ružancovas paruošė ir išleido daugelį bibliografinių rodyklių.

Šalia šių darbų A. Ružancovas rado laiko domėtis LDK palikimu. Kauno miesto archyve jis peržiūrėjo apie 70,000 bylų ir nemažą jų dalį aprašė bei išleido keletą knygų: *Iš Kauno miesto valdybos archyvų 1812-1813 metų bylų*, *Iš 1831 metų sukilimo bylų* bei kitas. Daug jo straipsnių pasirodė periodiniuose leidiniuose: *Lietuvoje*, *Mūsų žinyne*, *Karo archyve ir kituose*, be to, jis neapleido veiklos gudų organizacijose.

Šią daugiašakę A. Ružancovo veiklą nutraukė sovietinė okupacija. Prasidėjus karui, jis persikėlė į Vilnių, kur tapo Centrinės mokslų akademijos bibliografijos kabineto vedėju. Kartu dirbo priešgaisrinėje apsaugoje ir dalyvavo Gudų mokslo draugijos veikloje. Artėjant frontui iš rytų, A. Ružancovas, pasitraukęs į Vokietiją, drauge su generolu majoru K. Jezavitovu, dirbo Gudijos karinių dalinių štabe, kol 1945 m. balandžio mėnesį buvo

sunkiai sužeistas bombardavimo metu. Pasveikęs susirado šeimą ir apsigyveno Viurtemburge, kur sulaukė karo pabaigos.

Tačiau taika Ružancovams, kaip ir kitiems pabėgėliams iš Lietuvos, neatnešė džiaugsmo: kelio tėvynėn nebuvo ir jų laukė ta pati, daugumai pabėgėlių iš Rytų Europos tekusi, karti DP stovyklos duona. DP – tai ištisas vilties ir liūdesio pasaulis su savo įstatymais, visuomeniniu bei kultūriniu gyvenimu. Ir – su savo knygomis, kurių registracija susirūpinta nuo pirmųjų pasirodymo, anot A. Ružancovo, „juo sparčiau imsimės šio neatidėliotino darbo, tuo daugiau brangios kultūros istorijai medžiagos apsaugosime“. Ir, nors į Vakarų pasitraukė ne vienas bibliografas, šio darbo teko imtis A. Ružancovui, ir jis Memmingeno DP stovykloje 1945 m. lapkričio 11 d. įkūrė privačią Lietuvių bibliografinę tarnybą (LBT). Darbo sąlygos buvo sunkios, ne kartą teko su kartotekomis kilnotis iš vieno stovyklos kampo į kitą bei neužmiršti nubėgti į ugniagesių sandėlį rūsyje, kur laukdavo jo vadovauta ugniagesių komanda.

Tačiau darbas judėjo – iki 1949 m. LBT aprašė 786 knygas bei brošiūras ir daugybę DP periodikos straipsnių. Knygas gaudavo iš leidyklų, leidėjų, periodinių leidinių redakcijų, kai kurias – mainais. Taip sukauptas vertingas turtas, bet LBT neturėjo tinkamų sąlygų jo saugojimui. Pagaliau, potvynio vandeniui užliejus rūšį, kur laikytos knygos, nutarta atiduoti jas 1946 m. dr. Alberto Geručio Berne įsteigiam Lietuvių bibliografiniam archyvu. Taip išsaugotas ne vienas retas išeivių leidinys, kuriuo dabar galima naudotis Lietuvoje (po A. Geručio mirties jo archyvas buvo perduotas Vilniaus universiteto bibliotekai).

LBT sukaupę informaciją A. Ružancovas stengėsi padaryti prieinamą visuomenei – periodiniuose leidiniuose skelbė bibliografinius išeivių knygų ir periodinių leidinių straipsnių sąrašus, parengė nemažai nepublikuotų bibliografinių sąrašų, kuriuos siuntinėjo įvairioms išeivių institucijoms. 1948 m. jis išleido bibliografinį leidinį *Lietuvių knyga tremtyje, 1945-1948*, į kurį pateko svarbiausi neperiodiniai išeivių leidiniai.

Reikšmingu tarpsniu LTB veikloje tapo 1948 m. įsteigtas bibliografinis biuletenis, vėliau išaugęs į žurnalą *Knygų lentyna*. Leidinys atsirado, kai A. Ružancovui nepavyko sutarti nė su vienu išeivių laikraščiu dėl nuolatinio bibliografinės informacijos spausdinimo. Amžininkų žodžiais, žurnalas nuėjo kryžiaus kelius – buvo rašomas ranka, spausdintas rašomąja mašinėle ir rotatoriumi, bet A. Ružancovas nevengė jo siuntinėti ir kitataučių bibliotekoms.

1948 m. pabaigoje prasidėjusi masinė DP emigracija į JAV, 1949 m. vasarą atnešė į šią šalį ir Ružancovų šeimą. Užuoventą jie rado nedideliame Illinojaus Denville miestelyje, kur A. Ružancovas įsidarbino maisto parduotuvėje, į šį miestelį jis perkėlė ir LBT veiklą bei ėmėsi bibliografuoti laisvajame pasaulyje leistą lietuvių spaudą, o sukaupę medžiagą ir toliau skelbė *Knygų lentynoje*.

Tiesa, žurnalo leidimas, ypač jo finansavimas, nepaisant kai kurių organizacijų (tarp jų – ir VLIKo) teiktos paramos buvo vienu didžiausiu A. Ružancovo galvos skausmu. Iš pradžių leidinys vėl spausdintas rašomąja mašinėle, po to – šapirografu, o nuo 1951 m. – spaustuvėje. Tačiau dėl materialinių sunkumų 1957 m. jo leidimą teko nutraukti. Laimei, 1959 m. A. Ružancovas susitarė dėl bibliografinės medžiagos spausdinimo *Naujienose*.

1960 m. *Knygų lentyna* vėl pasirodė. Iš pradžių jo mecenatu buvo Vytautas Saulius, vėliau – JAV LB Kultūros fondas. Žurnalą paremdavo ir kitos išeivių organizacijos bei atskiri asmenys. Ne tik finansškai, bet ir darbu – tarp „Knygų lentynos“ talkininkų buvo Bronius Kviklys, B. Jacikevičius, Zenonas Ivinskis, Česlovas Grincevičius ir

kiti; daug pagelbėdavo N. Ružancovienė, bet sunkiausią naštą nešė A. Ružancovas, atiduodavęs žurnalui po alinančio fizinio darbo parduotuvėje likusias valandas, net miego.

Kaip Europoje, taip ir Amerikoje, žurnalas nemokamai siuntinėtas VLIKui, ALTui, PLB komitetams, Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms, redakcijoms, didžiosioms JAV ir kitų šalių bibliotekoms: Britų muziejui, Vatikano bibliotekai ir kitoms, kur buvo žinomas ir vertinamas. Pavyzdžiui, 1949-1950 m. sutrikus leidinio periodiskumui, iškart pasipylė laišakai iš įvairių bibliotekų su klausimais, ar kas nenutiko leidiniui, ar bus leidžiamas.

Knygų lentyną sudarė trys dalys. Pirmojoje – „Lietuvių bibliografija“ – buvo aprašomi įvairių tipų ir formų lietuvių autorių leidiniai įvairiomis kalbomis: lapeliai, brošiūros, knygos, disertacijos, nauji periodiniai leidiniai, natų ir vaizduojamieji leidiniai, žemėlapiai, mašinraštiniai LBT literatūros sąrašai ir rodyklės. Antrosios turinį pasako pavadinimas – „Lietuvių periodikos svarbesniųjų straipsnių bibliografija“. Trečioji – „Lituanica“ – atspindėjo kitataučių autorių spaudinius apie Lietuvą. Beje, tik dėl A. Ružancovui žinomų priežasčių *Knygų lentynoje* nebuvo daugelio prosovietinių leidinių (išskyrus periodinių) aprašų.

Be einamosios bibliografinės informacijos, leidinyje spausdinta ir retrospektyvioji bibliografinė medžiaga. 1950-1966 m. bibliografas aprašė per 2,900 įvairių leidinių, apie 36,000 straipsnių ir 466 dokumentus „Lituanicos“ dalyje. Sukaupęs leidinius LBT atiduodavo PLA Čikagoje, taip papildžiusi jo fondus 749 knygomis bei per 30,000 žurnalų ir laikraščių numerių.

Daug laiko A. Ružancovas skyrė nespausdintų bibliografinių sąrašų sudarymui. Tarp veik 90 tokių yra ir personaliniai literatūros sąrašai, skirti Maiironiui, A. Škėmai, J. Kaupui ir kitiems, šakniniai literatūros sąrašai (medicinos, istorijos ir kiti), ir periodinių leidinių turinių rodyklių bei kiti. Tokie registrai rengti ir paties bibliografo iniciatyva, ir įvairių institucijų užsakymu. Be to, A. Ružancovas parengė ir keletą gudų bibliografijos rodyklių.

Bibliografo darbas nedėkingas – reikalauja didelių pastangų ir kruopštumo, bet retai sulaukia deramo įvertinimo. Tai patvirtina ir A. Ružancovo veikla. Jam teko paaugėti daug laiko ir pastangų įtikinėjant leidėjus siųsti savo leidinius, maža to, ieškant materialinės paramos LBT veiklai, viskam, iš ko, paties A. Ružancovo žodžiais, „nedidelio pelno vietoje gailestingas bibliografijos mokslui ir lietuvių kultūrai leidėjas turi gryniausią nuostolį ir didelį moralinį pasitenkinimą“. Pasitenkinimą, kurį teikė supratimas, kad pasitarnauta Lietuvos mokslui ir jos žmonėms, suvokiant, kad paskelbtos medžiagos vertė bus „tinkamai suprasta vėliau“.

A. Ružancovas neklydo. Ką jo darbas reikšė išeivių bibliografijai, veikiai paaiškėjo po jo mirties. LBT buvo perkelta į Čikagą, bet *Knygų lentyna* sustojo ir išeiviai neteko einamosios bibliografijos rodyklės, o bandymai pakeisti ją metraščiais nepasiteisino, ir šiuo metu Lietuvoje bibliografams tenka daug plušėti bandant užpildyti spragas, atsiradusias po *Knygų lentynos* sustojimo. Pats leidinys šiomis dienomis svarbus kiekvienam, besidominčiam išeiviška knyga, nes jo bibliografiniai aprašai pateikia autoriaus identifikuojančius elementus, nurodo spaustuvę, tiražą, formatą, leidėjo adresą, knygos recenzijas. Be to, *Knygų lentyna* ypač vertinga atskleidžiant knygų autorių slapyvardžius. Deja, A. Ružancovo veikla ir jo asmuo dar laukia deramo tyrinėtojų dėmesio. Ko gero, viena didžiausių kliūčių yra dokumentų, liudijančių apie jo gyvenimą ir darbą, išsibarstymas po įvairius archyvus ir ypač tai, kad didelis asmeninis A. Ružancovo ir LBT archyvas yra saugomas Čikagoje ir slepia ne vieną tiek lietuvių išeivijos, tiek visos Lietuvos kultūros istorijai svarbų faktą.

Vis dėlto norisi tikėti, jog ateis toks laikas, kai ilgametis Aleksandro Ružancovo tarnavimas tiek Lietuvai, tiek jos kultūrai ir mokslui bus tinkamai įvertintas. ♦

Vis dėlto norisi tikėti, jog ateis toks laikas, kai ilgametis Aleksandro Ružancovo tarnavimas tiek Lietuvai, tiek jos kultūrai ir mokslui bus tinkamai įvertintas.

Ses. Elenytė Ivanauskaitė su kontraboso dėstytoju docentu Vytautu Sereika ir dovanotu kontrabosu.

Iš kairės į dešinę: Studijų skyriaus vedėja Estė Urbonavičienė, ses. Elenytė Ivanauskaitė su dovanotu smuiku ir prorektorius prof. dr. Juozas Antanavičius.

Studentas dainininkas Tadas Girininkas su Arnoldo Voketaičio dovanotu G. Verdi operos „Kaukių balius“ klavyru.

Dėkoja Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Per gražiausias metų šventes — šv. Kalėdas bei artėjant naujesiems metams — visad norisi padėkoti labdarinių darbų padariusiems žmonėms už jų gerumą ir dėmesingumą.

Šių metų vasarą į Kaišiadoris atkeliavo labdaros siunta Lietuvos vaikams, kurią organizavo Bostono „Lietuvos vaikų globa“ (Lithuanian Childrens' Relief, Boston). Ši siunta — labai reikšminga Lietuvos muzikos ir teatro akademijai, nes joje buvo muzikos instrumentai, itin reikalingi akademijos studentams. Tai geros kokybės kontrabosos, trys smuikai, o taip pat gaidos bei instrumentai, skirti vaikų pradiniam muzikiniam lavinimui — švilpynės, metalofonas, mušamųjų instrumentų lazdelių rinkinys ir kt.

Bostono „Lietuvos vaikų globa“, kurios pirmininkė yra seselė Elenytė Ivanauskaitė, CJS, nuo 1991 metų į Lietuvą yra atsiuntusi apie 200 siuntų. Nuoširdžiai dėkojame visiems žmonėms, aukojusiems įvairių daiktų, kuriais naudojasi Lietuvos vaikai. Taip pat ypatingos padėkos nusipelnė „Lietuvos vaikų globos“ organizacijos darbuotojai bei šios organizacijos siela — ses. Elenytė Ivanauskaitė, nes visas aukas reikia surinkti, supakuoti ir išsiųsti į Lietuvą bei pasirūpinti, kad visa tai būtų tinkamai panaudota.

Ses. Elenytė Ivanauskaitė buvo atvykusi į Lietuvą 2006-ųjų metų rudenį. Pabuvojo Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje ir labai džiaugėsi, kad jos surasti bei atsiųsti muzikos instrumentai yra reikalingi akademijos studentams ir jau naudojami pagal paskirtį. Ji papasakojo, kad muzikos instrumentai jų organizacijai atiteko iš velionės ses. Maria Berchman Sakalytės, kuri apie 60 metų buvo vienuolė Brockton Nukryžiuotojo Jėzaus

seserų vienuolyne. Ses. Maria Berchman Sakalytė turėjo muzikinį išsilavinimą ir dirbo muzikos mokytoja apylinkės katalikų mokyklose, kurioms vadovavo ir jose dėstė minėto vienuolyno seselės.

Su ses. E. Ivanauskaite susitiko LMTA Meno ir mokslo prorektorius prof. dr. Juozas Antanavičius, padėkojo už jos vadovaujamos organizacijos pasiūlytą, parodė paaugotus muzikos instrumentus.

Akademijos kontraboso specialybės docentas Vytautas Sereika itin džiaugėsi padovanotu kontrabosu. Atlikus nedidelį remontą, pakeitus stygas, juo groja pirmojo kurso studentas Linas Pranculis.

Švilpynės, metalofonai, būgnų lazdelės, gaidos Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Džiazo skyriaus vedėjas Eugenijus Vedeckas perdavė Karoliniškių vaikų muzikos mokyklos Džiazo skyriaus moksleiviams.

Ses. Elenytė savo ruožtu papasakojo, kad kreipėsi pagalbos į Bostone gyvenančią dainininkę Danutę Grauslytę-Mileikienę, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos absolventę. Dėkojame Danutei ir jos vyrui Richard Mileikai už instrumentų ekspertizę ir jų parengimą išsiųsti į Lietuvą. Kontrabosos — didelis, bet trapus muzikos instrumentas. Richard Mileika pagamino medinę dėžę kontrabosai transportuoti ir kartu su žmona Danute įdėjo nemažai pastangų bei laiko, paklodami instrumentus, gaidas, rūpindamiesi, kad instrumentai per kelionę nesulūžtų.

Akademija ir anksčiau yra gavusi labdaringos paramos iš kitų savo tautiečių. Ta pačia proga norime padėkoti žyminiam operos solistui Arnoldui Voketaičiui, gyvenančiam Čikagoje, kuris 2001

metais Lietuvos muzikos ir teatro akademijos bibliotekai padovanojo per šimtą operų klavyrų. Ne muzikams reikia paaiškinti, kad operų klavyrai yra storos gaidų knygos, kuriose spausdinama operų muzika, tik orkestro partija yra transkribuota fortepijonui. Tokios gaidos brangiai kainuoja, tačiau yra būtinos studijuojantiems operinį dainavimą arba profesionaliems dainininkams, rengiantiems naują operos partiją.

Arnoldas Voketaitis padovanojo visą savo gyvenimą kaupią profesinę biblioteką. Klavyrai išleisti „Ricordi“ ir kitų pačių žymiausių pasaulio leidyklų. Kaip teigia Lietuvos muzikos ir teatro akademijos bibliotekos vedėja Eglė Kriščiūnaitė, šie operų klavyrai labai papildė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos fondus. Kai kurie jų yra vienatiniai egzemplioriai ne tik akademijos bibliotekoje, bet ir Lietuvoje. Klavyrais studijose jau penkeri metai intensyviai naudojasi ir studentai, ir dėstytojai. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dainininkai yra ypač dėkingi A. Voketaičiui už tokią neįkainojamą paramą.

Ta pačia proga dėkojame ir akademijos absolventui, dainininkui Algimantui Barniškiui, gyvenančiam ir dirbančiam Čikagoje, kuris rūpinosi, kad Arnoldo Voketaičio operų klavyrai pasiektų Lietuvos muzikos ir teatro akademiją. Puoselėjame viltį, kad ir patį žymųjį A. Voketaitį bei A. Barniškį pamatysime Lietuvoje — meistriskumo pamokose ar koncertinėje scenoje.

Docentė Aušra Motuzienė
Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dekanė

Vakaro organizatoriai: prof. Petras Kunca, vakaro vedėjas; Regina Lopienė, Teatro, muzikos ir kino muziejaus direktorė; Irena Skomskienė, Kompozitoriaus Vlado Jakubėno draugijos pirmininkė; profesorius Jurgis Dvarionas; muzikologas dr. Jonas Bruveris.

Tėvynė nepamiršta savo kūrėjų

IRENA SKOMSKIENĖ

2006 m. gruodžio 13 d. Vilniuje, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje, įvyko prieškarinės Lietuvos įžymybės — kompozitoriaus impresionisto Vlado Jakubėno mirties 30-ųjų metinių atminimo vakaras.

Minėto muziejaus ir dviejų visuomeninių organizacijų — Vlado Jakubėno draugijos ir Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos — pastangomis visuomenei buvo užakcentuota, ką šis menininkas davė Lietuvai ir jo vieta lietuvių profesionaliosios muzikos likime. Pabrėžiant Vlado Jakubėno pastangas — tradicinio lygio muziką (rūtų darželio dainių kūrybos stilių) — praturtinti tautiškumo ir modernizmo sinteze, vakaro programoje nuskambėjo būtent tokio stiliaus Vlado Jakubėno kompozicijos, pradedant vaizdojuostoje (JAV) užfiksuotu paties autoriaus komentaru apie savo kūrinius, sukurtus gyvenant Lietuvoje.

Gausiai susirinkusią meno mylėtojų publiką savo atsiminimais apie Vladą Jakubėną sušildė ji asmeniškai pažinoję asmenys: biržietė Aleksandra Balčiauskienė, pažinusi visą Jakubėnų šeimą ir dalyvavusi paties Vlado Jakubėno su Olga Kaluginaitė vestuvėse, o jo mokinys Algirdas Avizienis, Čikagoje lankęs fortepijono klasę pas šį kompozitorių, labai patraukliai apibūdino savo mokytojo ne tik pedagoginį talentą bei reiklumą, bet ir jo žmogiškųjų savybių imponavimą savo mokiniais, taip pat nesiribojimą vien mokymo procesu. Pokalbiai pasaulėžiūros temomis, spaudos aptarimai mokiniui darė įtakos visapusiškam jo gyvenimui. Prof. Jurgis Dvarionas su didžiule pagarba prisiminė savo viešnagę JAV, bendravimo su Vladu Jakubėnu valandas kompozitoriaus šeimoje. Svarbiausia — Jurgio Dvariono, kaip smuikininko, aukštą profesinio lygio įvertinimą (V. Jakubėno recenzijoje).

Programoje nuskambėjusi Vlado Jakubėno išplėtotą mažalietuvių giesmė „Tyloj Tu šventiamasis“ (atliko choras „Giesmė“, vad. Gražinos Petrauskaitės) priminė, kad konfesinė priklausomybė (jis buvo evangelikas reformatas) niekada nesukliudė jam garsėti pasaulietinėje sferoje ir gražiai bendradarbiauti su visų tikėjimų atstovais.

Pagrindinė šio memorialinio vakaro dalis bu-

vo Vlado Jakubėno baletų „Vaivos juosta“ (1943), klavyro pristatymas. Iš dalies žuvęs Antrojo pasaulinio karo metais veikalas buvo nepelnytai užmirštas ir iki šiol neradęs kelio į sceną, pasirodė naujo leidinio pavidalu. Jį pristatė Vlado Jakubėno draugijos pirmininkė Irena Skomskienė įsitikinusi, kad šis kūrinys, kaip lietuviškos dvasios rezonansas, labai laiku išgelbėtas iš jau sunkiai beišskaitomo autoriaus rankraščio ir dabarty turi sceninę perspektyvą. Kuriamas per abi Lietuvos okupacijas (rusų ir vokiečių), baletas „Vaivos juosta“, žinoma, nesulaukė savo premjeros. Bet kodėl šiandien to negali būti, deja, skeptiškai pasisakė net nūdienos nacionalinės premijos laureatas dr. doc. Jonas Bruveris. Pats dirbęs LNOBT, jis žino realybę, bet jos keisti, gaila, neskaitina. Spontaniškai kilo kitokių nuotaikų, kurias meniškai pateisino dvi pianistės, atlikusios keletą fragmentų iš baletų „Vaivos juosta“. Birutė Vainiūnaitė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorė, paskambino egzotišką „Baltųjų laumių šokį“, šamanišką Miškinio solinį pasirodymą (Miškinio šokis), Vaivos (moters — idealo, Mūzos, laumės — audėjos) variacijas, Adagio (Vaivos ir Straublio), Perkūno ir Straublio konflikto sceną bei finalinį šokį. Pianistė Virginija Daugirdienė koncertinę dalį užbaigė temperamentingu „Mažojo velniuko šokiu“. Šie baletų fragmentai bylojo, jog tautiškumo ir modernizmo sintezės muzika idealiai perteikia lietuviško mito nemarumą apie amžinąjį kūrybiškumo idėjos švytėjimą.

Prisimenant šio baletų prieškarinę kūrybinę grupę ir dirigento Leibo Hofmeklerio (jis būtų dirigavęs „Vaivos juostą“) tragišką žūtį 1941 m., dr. prof. Markas Petuchauskas papasakojo apie viso Hofmeklerių šeimos (muzikantų) įnašą į prieškarinės Lietuvos kultūrą.

Visiems patiko dr. prof. M. Petuchausko įžvalgus momentas, kad „Vaivos juostos“ kūrėjų — statytojų grupę sudarė trijų tautybių menininkai: lietuviai, žydai ir rusai (baletmeisteris F. Lapuchovas). Kadangi tai buvo Vlado Jakubėno pasirinkimas, jo tolerancija ir pagarba visų rasių, tautybių ir istorinių patirčių žmonėms, — tikėjimės atgarsio „Vaivos juostai“ ir už Lietuvos ribų.

Daugiau nei dvi valandas trukęs minėjimas nepailgo publikai vakarą vedusio Lietuvos muzikos ir teatro akademijos prof. Petro Kunco, pirmojo „Vaivos juostos“ muzikos su orkestru dirigento 2001 m., dėka. Būtent todėl ir leidinio, „Vaivos juosta“ klavyro viršelyje įamžinta fotonuotrauka su atlikėjais — B. Dvariono 10-metės muzikos mokyklos pedagogų kameriniu orkestru.

Naujas leidinys gimė dviejų muzikos profesionalų kruopštaus darbo dėka: smuikininkas Algis Užkevičius ilgai šifravo Vlado Jakubėno rankraštį ir kompiuteriu perrašė visą baletą (3 v. 4 pav.), o Sigitas Mickis, kompozicijos fak. aspirantas ir Keistuolių teatro muzikinės dalies vedėjas, atliko korektūrą, surado trūkstamos muzikos „galus“ ir parengė spaudai visą muzikinę „Vaivos juostos“ fortepijoninio klavyro medžiagą. Tikimės, kad šis vakaras paskatins „Vaivos juostos“ atgimimą ir pateisins leidinio rėmėjų — lietuvių evangelikų reformatų bažnyčios kolegijos JAV ir leidyklos „Garsų pasaulis“ (Lietuvoje) generolinio direktoriaus Vytauto Vainikonio paramą Vlado

Jakubėno atminimui tėvynėje įamžinti. Minėtą vakarą papildė puikios, Vladui Jakubėnui skirtos Lietuvos radijo programos: muzikos laidos „Likimai“ (autorius Viktoras Gerulaitis) ir Jūratės Mikiškaitės laida Vlado Jakubėno mirties dieną, gruodžio 13. Taigi visa Lietuva pagerbė Vladą Jakubėną, išskyrus Kultūros ministeriją ir LNOBT vadovybę, tebesilaikančią sprendimo, kad „Vaivos juostos“ pastatymas yra „ne mūsų reikalas“. Taigi Vlado Jakubėno pagerbimo vakaras Lietuvoje atskleidė vis gilėjančią prarają tarp meną mylinčios visuomenės ir menui vadovaujančių institucijų „kultūrinės“ politikos. ♦

Irena Skomskienė Naujojo leidinio — baletų *Vaivos juosta* klavyro sutiktuvėse.

Darbas artėja į pabaigą. Nuotraukoje: (kairėje) Gintaras Jocius pasirašo paveikslą, o Rolandas Kiaulevičius (dešinėje) pristato jį žiūrovams.

Mažieji galerijos žiūrovai susidomėję žiūrėjo, kaip gimsta paveikslas.

Telydi tie ženklai juos visą gyvenimą

Aušros Bužėnaitės improvizacijos padėjo dailininkams tapyti paveikslą.

LAIMA APANAVIČIENĖ

Ar matėte kada briedį iš pasakų knygos, kuris atvyktų į susitikimą su žiūrovais? Ne? O tie, kurie sausio 6 d. atėjo į Čiurlionio galeriją Jaunimo centre pasižiūrėti jaunųjų menininkų Gintaro Jociaus ir Rolando Kiaulevičiaus parodos „Yra kaip yra“ — matė. Ir ne bet koki, o su dideliais ragais, su radijo imtuvu po pažasčia ir šokanti! Mėlynai dryžuotas briedis iš Rolando Kiaulevičiaus knygelės, kuri neseniai pasirodė Amerikos knygynuose, atėjo gausiai į galeriją susirinkusiems žiūrovams pristatyti du jaunus menininkus — Rolandą Kiaulevičių ir Gintarą Jocių.

Menininkų jungtinė paroda gimė spontaniškai. Vasarą susitikę dailininkams rengiamoje stovykloje Vermont, jaunieji menininkai savo draugystę tęsė ir toliau. Gyvendami toli vienas nuo kito (Gintaras — New Jersey, Rolandas — Connecticut), jie dažnai susirašinėjo elektroniniu paštu, kalbėjo telefonu.

Gintaras Jocius — gerai žinomas Lietuvoje kny-

gų iliustratorius. Nepaisant, kad jis jau daug metų gyvena Amerikoje, su Lietuva ryšiai nenutrūkę. Jis iliustruoja gerai žinomų ir Lietuvos vaikų skaitomų rašytojų Justino Marcinkevičiaus, Kazio Binkio, Vytautės Žilinskaitės, Martyno Vainilaičio ir daugelio kitų knygas, domisi krašto istorija, piešia komiksus, aktyviai reiškiasi išeivijos lietuviškoje veikloje „Kaip Kolumbas atrado Ameriką, taip aš pats sau atradau iki tol dar nepalietas meno sritis: pradėjau piešti nuotaikingus portretus, karikatūras, tapyti paveikslus, aerografu apipavidalinu sportinius šalmus“, — rašo savo tinklalapyje apie save Gintaras. Jam viskas įdomu, jis vis ieško kažko naujo.

Rolandas Kiaulevičius gal net nė geriausiame sapne nesapnavo, kad išleis savo iliustruotą knygą būtent

Amerikoje. Būdamas atkaklus, jis nenuleidžia rankų, tęsia Lietuvoje pradėtus dailės mokslus ir atvykęs į Ameriką. Šiuo metu dirba Eastern Connecticut State universiteto dė-

Nukelta į 8 psl.

Piešė ir mažieji žiūrovai.

Nuotraukos Jono Kuprio

Kitokia Airija bei JAV tautinių mažumų kompleksai

VLADAS KRIVICKAS

Dvimėseninis *World Literature Today* (WLT) žurnalas tęsia tradiciją savo puslapiuose išsamiai nagrinėti vieną ar dvi temas. Nors tokiu būdu sumažėja atskiriems dalykams skirtų straipsnių, tačiau skaitytojai iš esmės supažindinami su šiuo metu aktualiomis pasaulinės literatūros temomis bei problemomis.

2007-ųjų metų sausio – vasario WLT numeris skirtas šiuolaikinei airių literatūrai. Šalis, išugdžiusi net keturis Nobelio literatūros premijos laureatus (William Butler Yeats, George Bernard Shaw, Samuel Beckett bei Seamus Heaney), dažnai vis dar siejama su liūdnei pagarsėjusia XIX a. ekonomikos krize, atsilikusia žemdirbyste ir „kaimo lyrizmu“. Bent jau toks Airijos įvaizdis buvo įsispaudęs daugelio vakariečių sąmonėje.

Tačiau šiandien Airija ekonomikos apžvalgoms skirtuose laikraščiuose dažnai apibūdinama „Keltų tigro“ terminu, taip pažymint spartų ir daug kam netikėtą šios, vos daugiau nei 4 mln. gyventojų turinčios šalies ekonominį augimą bei didėjančią įtaką Europoje.

WLT spausdinamuose straipsniuose aiškiai siekiama atkreipti skaitytojų dėmesį į tai, kad Airija pasikeitė ne tik ekonomiškai bei politiškai, bet ir į tai, kad ši šalis toliau lieka reikšminga įtakingų Europos menininkų kalve, ir kad tiek literatū-

ra, tiek menas čia gerokai transformavosi nuo B. Shaw ar net S. Heaney (jaunystės) laikų.

Kaip šiuolaikinės Airijos kultūrinės situacijos apžvalgoje „Celtic Tiger Ireland“ rašo Nainisi J. Houston, pereinamąjį laikotarpį teko išgyventi ne tik Airijos ekonomikai, bet ir visai kultūrai. Kaip puikų literatūrinį šio pereinamojo laikotarpio epochos pavyzdį straipsnio autorė pateikia Anne Haverty romaną *The Free and Easy*, kuriame atskleidžiamas finansinis šalies pakilimas ir tam tikras kultūrinis pasimetimas, nacionalinio identiteto krizė. Paprastaiariant, airius, kaip ir dabar lietuvius, kurį laiką kamavo savęs suvokimo problema: jei ilgą laiką buvome neturtingi kaimiečiai, sukūrę aukšto lygio literatūrą, kuo toliau save laikyti (turtiniais kaimiečiais?) ir kaip toliau sugebėti kurti aukšto lygio meną?

Intriguoja tai, jog A. Haverty romano pagrindinis veikėjas – iš emigracijos JAV į Dubliną grįžęs airis. Gimęs JAV ir niekuomet savo akimis nematęs Airijos, Tom Blessman atvyksta į Airiją kupinas idėjų padėti vargo ištiktai, bado nustekentai tėvynei. Tačiau priešingai herojaus sąmonėje suformuotam mitui, T. Blessman randa pasiturintį, snobišką ir visomis naujai nukaltos sąvokos „europietiškas“ prasmėmis europietiška valstybę.

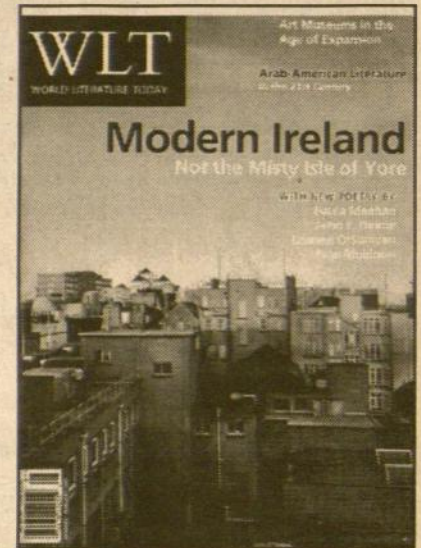
N. J. Houston tvirtinimu, romanas *The Free and Easy* yra tik vienas iš neseniai pasirodžiusios literatūros pavyzdžių, kur mėginama menine kalba reziumuoti pokyčius šių dienų

Airijoje. Pasak minėtos autorės, A. Haverty romanas iš kitų išsiskiria analizės gilumu ir neabejotina menine verte.

Gemma Tipton straipsnyje „Living in Reverdance? Contemporary Art in Ireland“ aptaria šiuolaikinio meno situaciją Airijoje. Vėlg nesunku rasti panašumų su Lietuva: pinigų stoka, trukdanti meno, reikalaujančio šiuolaikinių technologijų, vystymuisi. Vakuumas naujos tapatybės bei pasikeitusios vietos Europos bei pasaulio meno žemėlapyje suvokime.

Airijai skirtame WLT numeryje taip pat spausdinama pluoštelis šiuolaikinės Airijos rašytojų kūrybos, kai kurie jų – vos įžengę į dvidešimtą dešimtį (Leanne O'Sullivan), tačiau jau pelnę pripažinimą tėvyneje bei kitose Europos šalyse.

Šiek tiek mažesnės apimties tema sausio – vasario WLT – Amerikos arabų literatūra. Tie, kas nėra Rytų literatūros specialistai, turėtų būti nustebinti, perskaitę David Williams straipsnį „This (Hyphen) Called My Spinal Cord: Arab-American Literature at the Beginning of the 21st Century“ – dažnas nežinotų, kad JAV esama tokios gausios ir komerciškai ar/bei kultūriškai įtakingos Amerikos arabų literatūros. Autorius išsamiai pristato šiuo metu anglų kalba rašančius arabų kilmės amerikiečius ir ypač taikliai bei subtiliai analizuoja problemą, su kuria susiduria daugelis „etnikų“ (angl. ethnics) ir kuri nereatai veda į kompleksų ir saviplakos liūną: kaip išlikti meniškai įtaigiais ir visaverčiais kūrėjais, nepasiduodant

sunkiai atsispiriamam vidiniam raginimui tapti gidais po savo kultūrą ar savojo identiteto gynėjais svetimtųjų/kitakalbių akyse.

Kai kurios D. Williams straipsnio dalys skamba lyg atsakymas į klausimus, kuriuos noromis nenoromis daugelis iš mūsų vėl ir vėl užduodame vieni kitiems ir patys sau: kodėl užsienyje gyvenančių lietuvių kuriama literatūra atsидūrė stagnacijoje, kodėl lietuviams sunkiai sekasi parašyti „europinį romaną“, kodėl taip mažai žinome apie kitų JAV gyvenančių „etnikų“ darbus bei problemas...

Jei ne visiškai paruošti atsakymai, tai bent jau „maistingas“ penas pamąstymams – naujausiame WLT. Skanaus! ♦

Telydi tie ženklai

Atkelta iš 7 psl.

Gintaras Jocius, Laima Apanavičienė ir Rolandas Kiaulevičius.

ty dėstytoju. Kaip ir jo draugas, Rolandas aktyvus lietuviškos bendruomenės narys – vaidina teatre „Aitvaras“, šoka liaudies šokių kolektyve „Vėtra“. „Menas, šokiai, teatras, gera nuotaika, juokas, kelionės mane įkvepia. Darau visko daug, bet norisi dar daugiau“, – sako Rolandas.

Bendraujant, keičiantis idėjomis du jauni menininkai nutarė, kad gyvenime viskas „yra kaip yra“ ir sumanė organizuoti savo darbų parodą. Pasirinko Čikagą. Tai buvo ne tik paroda. Susirinkusių žiūrovų akyse gimė paveikslas. Dailininkų draugai ant porėmių užtempė drobę, Gintaras su Rolandu užsirišo prijuostes, čiupo teptukus ir, pianinu pritariant Aušrai Buženaitei, pradėjo dirbti.

Su tėveliais į parodą atėję vaikai susėdė šalia ir taip pat kibo į darbą. Dailininkų – pilna galerija. Dirba visi iš peties. Drobėje atgimsta Čikaga, Sears Tower, skraido paukščiai. „Karvės, karvės nėra“, – kažkas pa juokauja. Gintaras merkia teptuką į dažus, paskutinis potėpis – ir Čikagos peizaže atsiranda mažytė karvutė. Dailininkai pasirašo: GIRO. Paveikslas baigtas. Mažieji taip pat baigia piešti. Ant jų darbėlių autografus palieka Gintaras su Rolandu.

„Aukciono, reikia aukciono“, – kažkas prasitaria. Tuoj atsiranda aukciono vedėjas. Pradinė paveikslo kaina – 90 dol. Aistros kyla. Kol galų gale, pasiekus 260 dol. kainą, paveikslas atitenka Ramūnui Paulauskui.

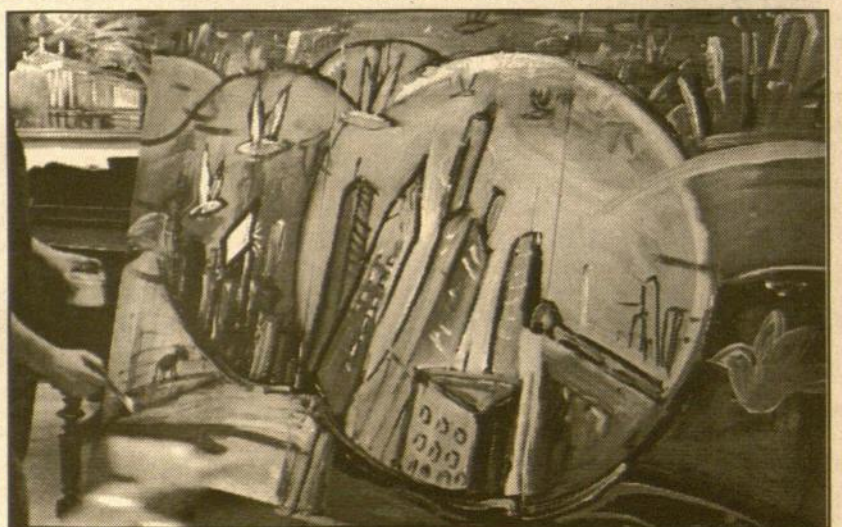
O Čiurlionio galerijos kampe – tikras knygynas. Tėveliai jau nupirkę mažiesiems dailininkų iliustruotas knygučias. Mažesni negali akių atitraukti nuo spalvotų paveikslėlių, o didesni jau įniko skaityti.

Tą vakarą galerijoje darbo turėjo visi – tiek dideli, tiek maži. Vakaras prabėgo nepastebimai. Laikas skirstytis.

O gal neatsitiktinai ši menininkų darbų paroda vyko sausio 6 – Trijų karalių dieną? Atvykę svetiman kraštan, jauni žmonės rado savo kelią, daug dirba, kuria. Tikėkimės, kad tą vakarą prie jų namų atėję trys karaliai – Baltazaras, Kasparas ir Melchioras – nupiešė ant jų durų Meilės, Tikėjimo ir Vilties ženklus. Telydi šie ženklai juos visą gyvenimą. ♦

Beatricė Balsevičiūtė susidomėjo Rolando Kiaulevičiaus iliustruota knygučia Zoolidays.

Šis darbas buvo nutapytas vakaro metu.

Jono Kuprio nuotraukos